

Härdar och gropar vid Teleborg

Arkeologisk utredning steg 2 2024

Växjö 13:29, Växjö socken, Växjö kommun, Kronobergs län, Småland

Sandra Lundholm

Arkeologisk rapport 2025:19

MUSEIARKEOLOGI SYDOST
– en del av Kalmar läns museum

Härdar och gropar vid Teleborg

Arkeologisk utredning steg 2 2024

Växjö 13:29, Växjö socken, Växjö kommun, Kronobergs län, Småland

Författare
Copyright
Redaktion
Kartor

Sandra Lundholm
Kalmar läns museum 2025
Anna-Karin Karlsson, Stefan Siverud
Publicerade i enlighet med tillstånd
507-98-2848 från Lantmäteriverket
Kalmar läns museum
1400-352X

Förlag
ISSN

Innehåll

Sammanfattning	7
Inledning	8
Topografi och fornlämningsmiljö	9
Syfte och frågeställningar	12
Metod och genomförande	13
Resultat	17
Tolkning och Åtgärdsförslag	19
Referenser	21
Tekniska och administrativa uppgifter	22
Bilagor	23

Karta över Kronobergs län med platsen markerad.

Sammanfattning

Museiarkeologisydost genomförde en arkeologisk utredning steg 2 i december 2024 på ett 5400 m² stort område i Telestad, Växjö, för att bedöma förekomst av dolda fornlämningar. Området ligger i ett historiskt intressant landskap med kända lämningar från sten-, brons- och järnålder. Vid grävningen påträffades i den östra delen av

området sex lämningar som utgjordes av härdar och gropar. Därför rekommenderades en vidare förundersökning inom den östra delen av utredningsområdet vid en eventuell exploatering, då området bedöms kunna bidra till kunskapen om långsiktig bebyggelseutveckling i Småland.

Inledning

Utredningsområdet, som låg i den södra delen av Telestads bys inägomark, var ca 5400 m² och bestod av tidigare odlad mark. Den omgivande fornlämningsbilden med lämningar från sten- till järnålder gjorde att det fanns stora möjligheter

till att fornlämningar, dolda under mark, i form av boplatslämningar eller möjligen gravar kunde påträffas inom området. Utredningen steg 2 skulle därför enligt förfrågningsunderlaget utföras som en söschaktsgrävning.

Topografi och fornlämningsmiljö

Utredningsområdet består av tidigare odlad mark som begränsades i öster av ett mindre skogsparti (se fig. 1). Området har legat i den södra delen av Telestads bys inägomark. Byns gårdar låg oregelbundet samlade på krönet av det större höjdpartiet vid Telestad. Ett undantag var Svensgården som enligt storskifteskartan låg längre söderut och närmare det aktuella utredningsområdet (LMS F88-14:2). Utredningsområdet har tidigare hört till Svensgårds mark som ligger på den

norra änden av en höjdrygg som omfattar både odlad mark, hagmark och skog. Det aktuella området utgörs av tidigare brukad mark nära övergången till skogsmark i söder. Det intilliggande Hjärtenholm har tillsammans med torpen Ängaholm, Karlslund och Södratorp varit torp under Svensgård. Dessa torp finns inte med på storskifteskartan men har tillkommit under tiden fram till laga skifte 1850. Utredningsområdet ligger på den östra sidan av den väg som går

Figur 1. Utredningsområdet med den mindre skogsriddan i öster. Fotot taget från SV.

söderut från Svensgården längs vilken flera av torpen är belägna. På den äldre ekonomiska kartan från 1952 är området markerat som åkermark. Kultur- och fornlämningsmiljö i området finns beskrivna i ett kulturhistoriskt planeringssunderlag för Telestadsområdet (Åstrand 2000, 2004b 2005). Här bedömdes att höjdsträckningen från Svensgård till Karlsund, inklusive det aktuella utredningsområdet innehåller bra lägen för bosättning, odling och gravar och att det här finns en betydande risk att fornlämningar kan finnas bevarade under mark.

Fornlämningslandskapet söder om Växjö präglas av områden med fossil åkermark och gravar belägna på höjdryggar i skogsmark. I anslutning till de odlade markerna saknas i regel röjningsröseområdena medan det ofta finns gravar belägna på impediment i odlingslandskapet (Åstrand 2004a). I närområdet finns flera sådana fornlämningsmiljöer. Direkt söder om utredningsområdet ligger den fossila åkermarken L1953:2684. Denna omfattar södra delen av den höjdrygg som tar sin början vid Svensgård i norr och som även omfattar det aktuella utredningsområdet. Inom den fossila åkermarken finns även en stensättning L1953:6649 och en mindre åkerlycka där man vid fornminnesinventeringen påträffade skärvsten och flinta i åkerjorden, L1953:2617. registrerad. Sydöst om utredningsområdet finns ytterligare ett område med fossil åkermark L1953:1760. Inom detta röjningsröseområde finns en stensättning och ett röse. Ca 100 m norr om utredningsområdet finns en stensättning, L2024:660, som är belägen på ett impediment i odlingsmark. Detta är en av flera ensamliggande gravar som återfinns i Telestadsområdet. Det är rimligt att anta att den fossila åkermarken tidigare omfattat hela den höjdsträckning där utredningsområdet är beläget men att äldre röjningsrösen succesivt odlats bort under historisk tid. Vid den inventering som gjordes i samband med den kulturhistoriska utredningen kunde man konstatera att det i hagmarken väster om utredningsområdet fanns odlingslämningar av såväl äldre som yngre karaktär. (Åstrand 2005)

Utifrån gravtyperna och den generella kunskapen om de fossila åkermarkernas datering i området kan man anta att detta fornlämningslandskap till stor del anlagts under bronsålder och äldre järnålder. Den yngre järnålders gravfält (L1953:8772 & L1953:6652) visar inte samma spridning i landskapet som de äldre lämningarna utan ligger samlade intill Telestads bytomt på den norra delen av Telestadshöjden. Detta speglar antagligen en övergång från en mer spridd bebyggelse till en begynnande bybildning (Åstrand 2005).

I takt med Teleborgsområdets utbyggnad har man gjort en rad arkeologiska undersökningar. En större undersökning gjordes i kvarteret Seglaren på Telestadshöjdens västra sida (Åstrand 2008). Här påträffades bland annat en tidigneolitisk boplatz med rikt keramiskt fyndmaterial, en grav från stridsyxetid samt flera långhus från bronsålder och äldre järnålder. Inom den sydvästra delen av samma höjdparti har liknande lämningar från främst neolitikum och äldre järnålder påträffats (Söderberg m.fl. 2022) och förmodligen har det funnits ett sammanhängande boplatzområde längs hela höjdsträckningen. Intill kvarteret Seglaren har tidigare även undersökts ett gravröse som innehöll en senneolitisk hällkista (Nilsson 2003). Vid utbyggnaden av universitetsområdet gjordes undersökningar inom kvarteret Prefekten (Nylén & Jönsson 2006). Här påträffades en bebyggelse från folkvandringstid och vendeltid med flera långhus, järnframställningsugnar och andra typer av boplatzlämningar. Mindre ansamlingar av boplatzlämningar, samt överodlade röjningsrösen har också påträffats vid undersökningar inför en ombyggnad av Teleborgsvägen 1999 och 2000 nordväst om det aktuella utredningsområdet (Åstrand 2000, 2001).

I museisamlingarna finns ett antal fynd som kan hänföras till Telestads by. I sin sammanställning av fornfynd från Växjö socken nämner Knut Kjellmarks ett fynd vid Södratorp, ca 150 m sydöst om det aktuella utredningsområdet där man vid odling påträffade flera stenåldersfynd, bland annat en flintdolk, i ett röse (1933–44, 9: 21f).

Kjellmark tolkar dessa uppgifter som att fynden bör komma från en hällkista och uppgifterna antyder att gravar har röjts bort när man odlat upp mark vid Södratorpet.

Inom många fornlämningsmiljöer i Växjötrakten förekommer spridda boplatslämningar, främst härdar och kokgropar, som ingått i extensivt utnyttjade boplatser vilka ofta använts under lång tid (Emilsson m.fl. 2020). Detta kan jämföras med större boplatser som brukats mer intensivt under ett eller flera skeden och som kan innehålla huslämningar. Exempel från närområdet

är boplatserna i kvarteren Prefekten och Seglaren (Nylén & Jönsson 2006; Åstrand 2004b).

Med tanke på omgivande fornlämningsbild finns möjlighet att det kan finnas under mark dolda fornlämningar i form av boplatslämningar eller möjligen gravar. Teleborgsområdet är ett av få områden i Smålands inland där man genom arkeologiska undersökningar kunnat få en bild av en långsiktig bebyggelseutveckling. Detta ger särskilt goda möjligheter att vid fortsatta undersökningar sätta in arkeologiska resultat i en pågående kunskapsuppbyggnad.

Syfte och frågeställningar

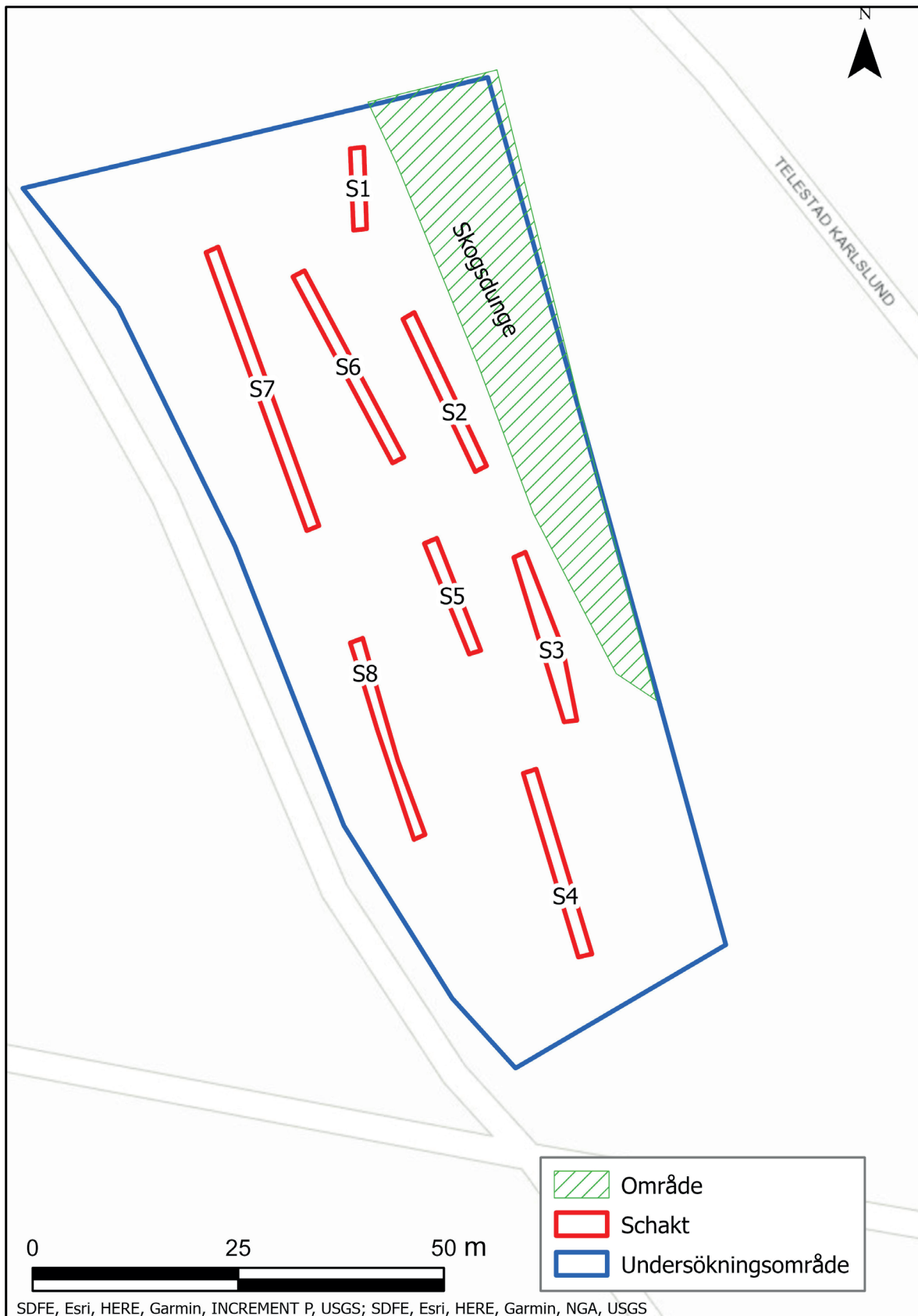
Sannolikheten att under mark dolda lämningar fanns inom utredningsområdet var relativt stor, baserat på den omkringliggande fornlämningsmiljön och att rester av bopplatsaktiviteter (L1953:2617) hade påträffats söder om utredningsområdet inom den fossila åkermarken (1953:2684). Syftet med den aktuella arkeologiska utredningen var därför att ta reda på om idag okända fornlämningar berördes av det planerade arbetsföretaget. Utredningen skulle preliminärt avgränsa nyupptäckta fornlämningar inom

utredningsområdet. Den skulle även identifiera, motivera och antikvariskt bedöma både kända och nyupptäckta fornlämningar samt övriga kulturhistoriska lämningar. Resultaten ska sedan kunna användas vid Länsstyrelsens fortsatta tillståndsprövning och utgöra underlag inför eventuella kommande arkeologiska åtgärder. Resultaten skulle också kunna användas som underlag i företagarens planering.

Metod och genomförande

Utredningsområdet består av tidigare odlad mark och har en storlek av ca 5400 m². Inom området genomfördes en utredning steg 2 vilken utfördes som en sökschaktsgrävning av en arkeolog under en dag den 5 dec 2024 för att bedöma förekomsten av under mark dolda fornlämningar. Totalt undersöktes 8 schakt på en total area av ca 287 m²

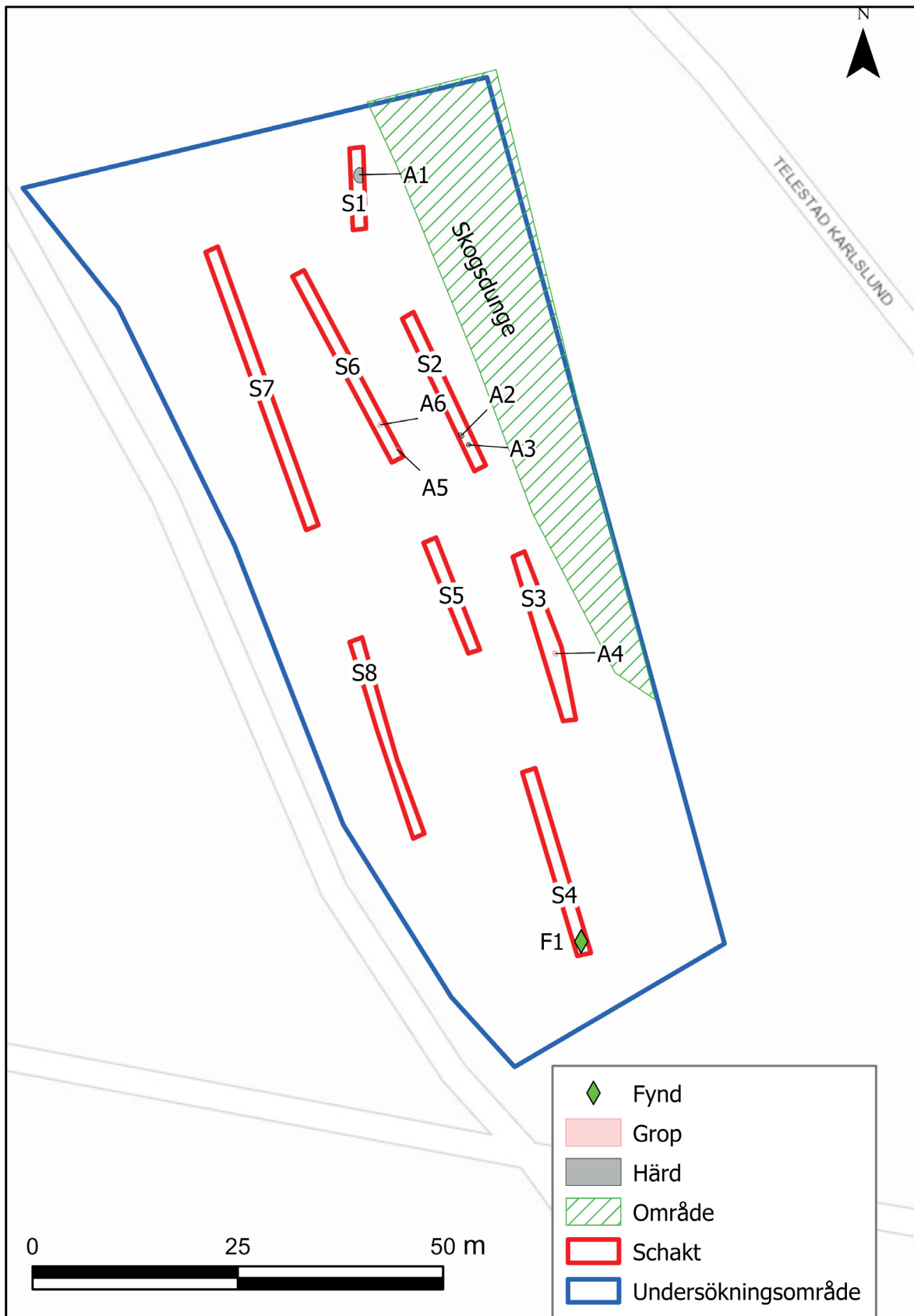
(se fig. 2 & 3, bilaga 1). Vid undersökningen användes metalldetektor i anslutning till eventuella boplatslämningar eller gravar. Om anläggningar betraktades som svårbedömda skulle någon av dessa undersökas och dateras med ¹⁴C-analys för att kunna styrka tolkningen. Vid utredningen påträffades inga svårbedömda anläggningar.

Figur 2. Översiktskarta med undersökta ytor inom utredningsområdet.

Figur 3. Schakt S2 sett från söder.

Figur 4. Översiktskarta med schakt, fynd och anläggningar utmarkerade.

Resultat

Vid den genomförda utredningen steg 2 påträffades sex lämningar i områdets norra och östra del (fig. 4, tab. 1). Dessa utgjordes av härdar och gropar, varav en snittades. I den norra delen påträffades en större härd (A1) som var ca 1,8 m lång och 1,2 m bred som i ytan innehöll sot och skärvig sten (fig. 5). En av lämningarna (A4) som påträffades centralt i den östra delen av utredningsområdet, snittades för att fastställa om det var en anläggning. Fyllningen utgjordes av mörkare silt med inslag av kol. Anläggningen var 0,2 m djup med skålad botten och den tolkades som grop (fig. 6). I ytan var den mycket lik anläggningarna A5 och A6, därmed tolkades även dessa som gropar

(tab. 1). Området med lämningar avgränsades inom utredningsområdet åt väster och söder, däremot inte mot norr utanför utredningsområdet. I öster fanns en skogsdunge som försvårade schaktningen. Därmed är inte lämningarna begränsade åt detta håll.

Inga fynd påträffades inom den norra delen av utredningsområdet. Vid metalledetekteringen påträffades en däremot en nit i matjorden i den sydöstra delen av området. Denna var av allmän typ och gick inte att koppla till någon arkeologisk lämning.

ID	Anläggningstyp	Längd (m)	Bredd (m)	Djup/höjd (m)	Form i plan	Form i profil	Fyllningstyp	Fyllningsfärg	Beskrivning och tolkning
1	Härd	1,8	1,2		Oval				En tydlig sotfärgning med inslag skärvgsten.
2	Härd	0,7	0,6		Rund				En tydlig yta av kol och sot.
3	Härd	0,6	0,55		Rund				I ytan en mörkfärgning med vissa inslag av kol.
4	Grop	0,6	0,6	0,2	Rund	Skål	Silt	Mörkbrun	Fyllning av mörkare silt med små inslag av kol.
5	Grop	0,45	0,45		Rund				I ytan en tydlig mörkfärgning.
6	Grop	0,75	0,7		Rund				I ytan en tydlig mörkfärgning.

Tabell 1. Tabell över påträffade anläggningar inom utredningsområdet.

Figur 5. Härd A1 som påträffades i schakt S1. I ytan syns ett flertal skörbrända stenar och kol. Sett från S.

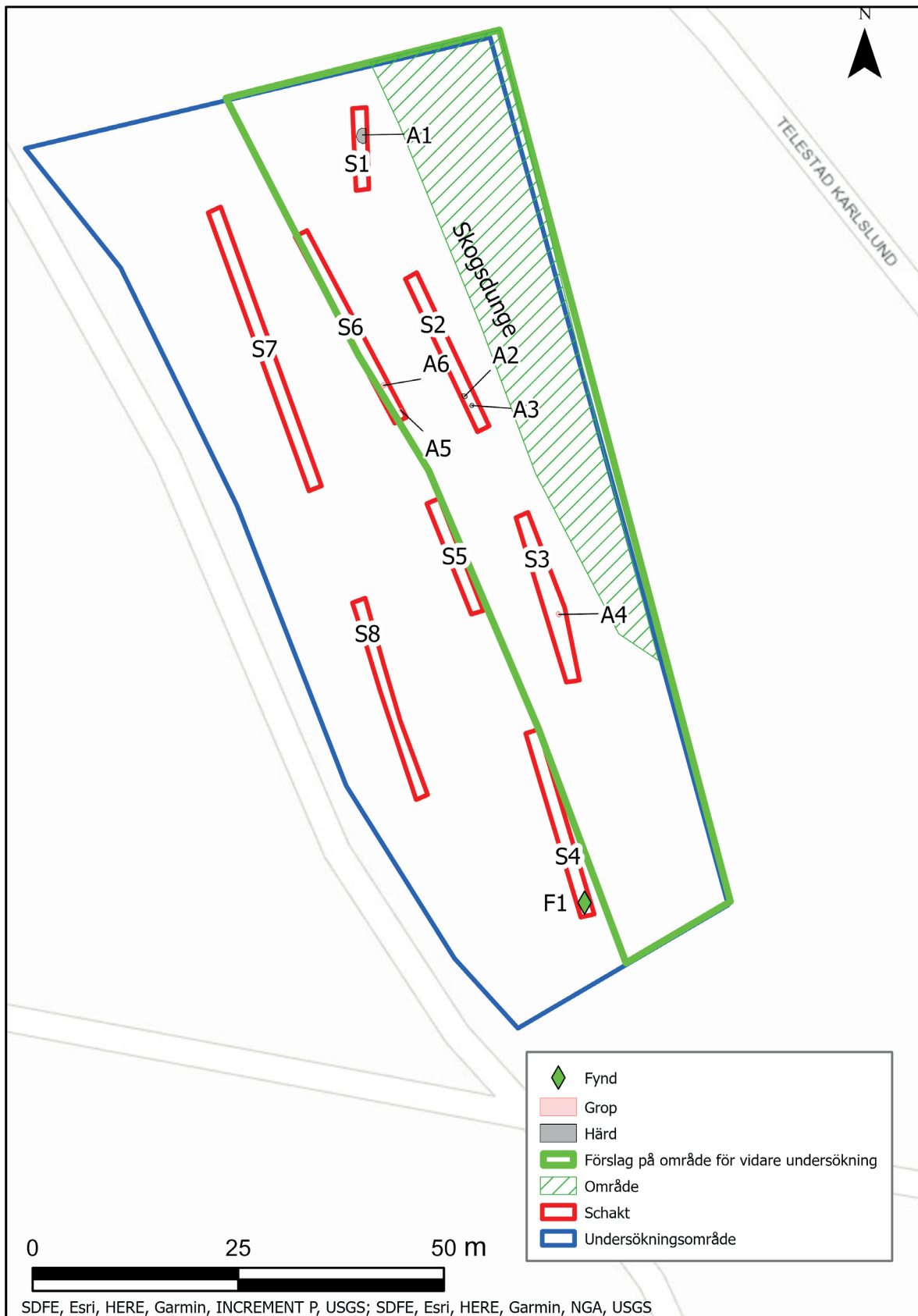

Figur 6. Grop A4 i profil. Sett från V.

Tolkning och Åtgärdsförslag

De anläggningar som påträffades talar för att forntida aktivitet har ägt rum i området men är begränsade till den östra delen av utredningsområdet. Resultaten visar därmed att om vidare exploatering ska ske inom den östra sidan av området bör denna föregå av en förundersökning (se fig. 7). Teleborgsområdet är ett av få områden i Smålands inland där man genom arkeologiska

undersökningar kunnat få en bild av en långsiktig bebyggelseutveckling. Detta ger särskilt goda möjligheter att vid fortsatta undersökningar sätta in arkeologiska resultat i en pågående kunskapsuppbyggnad. Därmed skulle en förundersökning kunna bedöma möjligheterna att använda kunskapen från boplatsen i denna kunskapsuppbyggnad.

Figur 7. Karta med förslag på område för vidare undersökning.

Referenser

- Emilsson, A., Gunnarsson, F. & Åstrand, J.
2020a. *Norrby. Arkeologisk undersökning 2018: RAÄ Öjaby 213/L1951:201, RAÄ Öjaby 214/L1951:202, RAÄ Öjaby 215/L1951:203. Norrby 1:1, Öjaby socken, Växjö kommun, Kronobergs län, Småland*. Kalmar: Kalmar läns museum
- Kjellmark, K. 1933–44 *Värends fornminnen*. Artiklar i Smålandsposten, Växjö
- Nilsson, L. 1993. *Skadad hällkista med röse, fornlämning 18: arkeologisk undersökning, Teleborg, Växjö sn, Växjö kommun, Småland*. Smålands museum rapport kulturhistorisk undersökning 36. Växjö.
- Nylén, A. & Jönsson, Å. 2006. *Kvarteret Prefekten - en boplatz från folkvandringstid och vendeltid. Särskild undersökning*. Smålands museum rapport 2006:18
- Söderberg, B. (red.) 2022. *Händelser vid ett gravröse – sten-, brons- och järnålderslämningar i södra Växjö. Arkeologisk undersökning 2021. Kronobergs län, Småland, Växjö kommun, Växjö socken, fastighet Växjö 13:32, fornlämning L1951:114*. SHMM Arkeologerna Rapport 2022:69
- Åstrand, J. 2000. Arkeologisk utredning. Teleborgsvägen, Växjö stad och kommun, Kronobergs län. Smålands museum rapport 2000:5.
- Åstrand, J. 2001. Arkeologisk förundersökning. Teleborgsvägen. Teleborg, Växjö stad och kommun, Kronobergs län. Smålands museum rapport 2001:22.
- Åstrand, J. 2004a. Särskild arkeologisk undersökning. Kv Seglaren. RAÄ218, Växjö socken, Växjö kommun. Smålands museum rapport 2004:11
- Åstrand, J. 2004b. *Tretton långhus och en begravning: arkeologi i kv Seglaren, RAÄ 218, Växjö socken, Växjö kommun*. Växjö: Smålands museum
- Åstrand, J. 2005. *Kulturhistoriskt planeringsunderlag, Telestadsområdet, Växjö socken och kommun*. Smålands museum, Rapport 2005:26.
- Lantmäteristyrelsens arkiv**
F88-14:2, Storskifte på inägor 1768, Kronobergs län, Växjö socken, Telestad nr 1–10.

Tekniska och administrativa uppgifter

Länsstyrelsens dnr: 5170-2024
Kalmar läns museums dnr: 33-303-2024
Projektnummer KLM: A2459
Uppdragsgivare: Lena Brolien, brolienlena@gmail.com
Landskap: Kronoberg
Kommun: Växjö
Socken: Växjö
Fastighet: Växjö 13:29
X koordinat: 6298858 (N)
Y koordinat: **koordinat (E)**
Latitud: 14°50'3.4"E
Longitud: 56°50'0.4"N
M ö h: 187 möh.
Fältarbetstid: 5/12 2024
Antal arbetsdagar: 1
Personal: Tove Traneskog
Foto, Du-nummer: 505: 1–8
Dokumentation: All dokumentation förvaras på KLM.
Inmätning: **skall anges**
Koordinater och höjdangivelser i rikets koordinatsystem SWEREF 99 TM och RH2000.

Bilagor

Bilaga 1. Schakttabell	24
------------------------------	----

Bilaga 1. Schakttabell

ID	Längd (m)	Bredd (m)	Djup (m)	Fyllningstyp	Fyllningsfärg	Beskrivning
2	18,2	3	0,4	Silt	Rödbrun	Schaktat ned till 0,4 m djup. Matjord ned till drygt 0,35 m. Efter detta vidtog ett lager av rödbrun sandig silt med inslag av mindre stenar.
2	37,7	3	0,4	Silt	Rödbrun	Schaktat ned till 0,4 m djup. Matjord ned till drygt 0,35 m. Efter detta vidtog ett lager av rödbrun sandig silt med inslag av mindre stenar.
4	39	4,5	0,35	Silt	Rödbrun	Schaktat ned till 0,35 m djup. Matjord ned till drygt 0,3 m. Efter detta vidtog ett lager av rödbrun sandig silt med inslag av mindre stenar.
4	43	3	0,45	Silt	Rödbrun	Schaktat ned till 0,45 m djup. Matjord ned till drygt 0,35 m. Efter detta vidtog ett lager av rödbrun sandig silt med inslag av mindre stenar.
5	26,7	3	0,5	Silt	Rödbrun	Schaktat ned till 0,5 m djup. Matjord ned till drygt 0,4 m. Efter detta vidtog ett lager av rödbrun sandig silt med inslag av stenar i varierande storlek.
6	47	3	0,45	Silt	Rödbrun	Schaktat ned till 0,45 m djup. Matjord ned till drygt 0,35 m. Efter detta vidtog ett lager av rödbrun sandig silt med inslag av mindre stenar.
7	66	3	0,4	Silt	Rödbrun	Schaktat ned till 0,4 m djup. Matjord ned till drygt 0,3 m. Efter detta vidtog ett lager av rödbrun sandig silt med inslag av mindre stenar.
8	45,8	3	0,4	Silt	Rödbrun	Schaktat ned till 0,4 m djup. Matjord ned till drygt 0,3 m. Efter detta vidtog ett lager av rödbrun sandig silt med inslag av mindre stenar. I södra delen fanns ett antal större stenar som var upp till 0,45 m i diameter stora.

Adress Box 104,
S-392 21 Kalmar

Telefon 0480-45 13 00

E-post info@kalmarlansmuseum.se
Webb kalmarlansmuseum.se

